

ОСОБЛИВОСТІ ВІДБОРУ ТА ОРІЄНТАЦІЇ ПОЧАТКІВЦІВ У ФЕХТУВАННІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Шинкарук Оксана, Улан Аліна

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація:

В статті розглянуто особливості ведення поєдинку у фехтуванні, що обумовлюють наявність певних якостей та характеристик у спортсменів в залежності від їх спеціалізації у певному виді зброї. Відзначено відсутність уніфікованої комплексної системи відбору спортсменів-початківців та подальшої орієнтації їхньої підготовки. Визначено критерії відбору початківців у фехтуванні: стан здоров'я; фізичні (кондиційні) здібності; координаційні здібності; спеціалізовані уміння, морфологічні дані; психічний склад особистості; мотивація, функціональна асиметрія. Наголошено на необхідність застосування комплексної методики виявлення схильностей і здібностей, необхідних для оволодіння вищої спортивної майстерності, що підвищить ефективність відбору дітей у фехтуванні.

The article describes the features of conducting a duel in fencing, which leads to the presence of certain qualities and characteristics for realization by fencer who specializes in a certain kind of weapon. Were noted the absence of a unified comprehensive system of selection of beginners and their further training orientation. The criteria of beginners' selection in fencing is defined are: the state of health; physical (conditioning) capacity; abilities coordination; specialized skills, morphological data; psychological makeup of the individual; motivation, functional asymmetry. Was noted a need for a comprehensive methodology for identifying aptitudes and skills, which are necessary for mastering the highest sports skills that increase the effectiveness of screening children in fencing.

В статті рассмотрены особенности ведения поединка в фехтовании, что обуславливает наличие определенных качеств и характеристик у спортсменов в зависимости от их специализации в одном из виде оружия. Отмечено отсутствие унифицированной комплексной системы отбора начинающих спортсменов и дальнейшей ориентации их подготовки. Определены критерии отбора новичков в фехтовании: состояние здоровья; физические (кондиционные) способности; координационные способности; специализированные умения, морфологические данные; психический склад личности; мотивация, функциональная асимметрия. Отмечена необходимость применения комплексной методики выявления склонностей и способностей, необходимых для овладения высшего спортивного мастерства, что повысит эффективность отбора детей в фехтовании.

Ключові слова:

відбір, орієнтація підготовки, критерії, фехтування, початківці.

selection, orientation, training criteria, fencing, novice athletes.

отбор, ориентация подготовки, критерии, фехтование, начинающие спортсмены.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями дослідження. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спортивні єдиноборства пред'являють до спортсменів комплекс специфічних вимог, які необхідно враховувати у процесі відбору дітей і підлітків у спортивні школи. Для цієї групи видів спорту характерно наступне: рухи, що виконує спортсмен, мають в основному швидкісно-силовий характер; виконання більшості техніко-тактичних дій ускладнені активним опором супротивника; у ході спортивного двобою спортсмен виконує складний комплекс пересувань, атакуючих і захисних дій у чітко регламентований час; успіх протиборства багато в чому залежить від уміння спортсмена вчасно і раціонально оцінити поведінку супротивника [1].

З цього слідує, що при прогнозуванні перспективності юних спортсменів-фехтувальників недостатньо враховувати тільки їхній технічний результат. Ряд фахівців пропонують на етапі попередньої базової підготовки оцінювати рівень фізичного розвитку з метою орієнтації спортсмена на один із видів зброї. Інші найбільш інформативним показником визначають оцінку психологічних і психофізіологічних особливостей [2, 4]. А. Пуні [7] пропонує для подальшої орієнтації підготовки спортсменів поділяти юних фехтувальників на три групи в залежності від стилю ведення поєдинку, а також з урахуванням їхніх психофізіологічних особливостей (табл.1).

Таблиця 1

Класифікація індивідуальних відмінностей фехтувальників [7]

Характерні риси	Тип за загальною типологією	Тип за індивідуальною типологією
Бійці-аналітики: атакують мало, більше захищаються	Сильний урівноважений тип нервової системи, що відрізняється інертністю. Тип - флегматики	Ближче до розумового типу
Збудливі, різкі, часто діють недостатньо обдуманно	Сильний, урівноважений (невтримний) тип нервової системи. Тип - холерики	Можна віднести до художнього типу
Спокійні, вольові, обдумують варіанти техніко-тактичних прийомів та дій, відрізняються винятковою швидкістю рухів	Сильний урівноважений і рухливий тип нервової системи, однак не сангвініки. Тип - змішаний	Урівноважений тип

Фехтувальний поєдинок створює можливості для успішного прояву і взаємокомпенсації різних рухових якостей. У поєдинку одне й теж саме тактичне завдання можна вирішувати різними способами: варіюючи використання засобів і успішно застосовуючи найчастіше вживаний у поєдинку прийом з типового арсеналу прийомів та дій фехтувальника. Серед чемпіонів світу з фехтування можна зустріти спортсменів, що відрізняються ростом, вагою, віком, особливостями сполучення комплексу фізичних і психічних якостей. Але спільною рисою є акцент на розвиток та вдосконалення спеціальних якостей, уміння реалізувати їх у техніко-тактичних діях в змагальних ситуаціях, що характеризуються високою напруженістю.

Аналізуючи змагальну діяльність фехтувальників на сучасному етапі розвитку спорту, можна стверджувати, що рухи фехтувальників під час двобою характеризуються високою складністю та різноманітністю, складаються з підготовчих дій, прийомів нападу та захисту. Крім того, виконання атак, захистів з відповіддю, обманних дій, тощо вимагає економічних і своєчасних рухів, що вимагає формування, розвитку та удосконалення специфічних складнокоординаційних навичок озброєної руки, і попереду стоячої ноги; варіативних

ритмічних характеристик окремих рухів і темпу їх виконання, швидкості реакції і рухів, спеціальної спритності і витривалості. При цьому оптимальна структура навіть типових рухів фехтувальника залежить від рівня розвитку рухових якостей, що підтверджується зв'язком між експертною оцінкою техніки виконання прийомів нападу і показників швидко-силової підготовленості [4, 7, 8].

Тематика досліджень відповідає темі 2.34. «Технологія відбору та орієнтації спортсменів-початківців в різних видах спорту», що виконується у відповідності до тематичного плану МОН України.

Мета дослідження – дослідити особливості відбору та орієнтації початківців у фехтуванні в сучасних умовах розвитку спорту.

Методи дослідження – аналіз спеціальної наукової літератури, протоколів змагань, спостереження, опитування, узагальнення.

Результати дослідження та їх обговорення. На думку ряду фахівців [6, 8], система відбору та орієнтації підготовки у видах спорту, де присутнє протиборство, повинна ґрунтуватися на визначенні найбільш талановитих спортсменів. Критеріями таланту при цьому необхідно вважати не усереднені моделі фізичного розвитку, фізичної підготовленості, антропометричні дані, а дані, що ґрунтуються на експертному вивченні генетичної схильності, психомоторних особливостей і психологічних основ функціонування ЦНС спортсменів. Вони, в свою чергу, обумовлюють їх поведінку у процесі змагання і темпи зростання їх спортивної майстерності.

Комплексні дослідження фахівців, проведені серед фехтувальників, дозволили виявити, що такий критерій відбору та орієнтації підготовки як соматичні особливості несуттєво впливає на спортивний успіх у цьому виді єдиноборств. Однак він є ефективним для орієнтації фехтувальника на один із видів зброї. Так, високі і худорляві спортсмени частіше спеціалізуються у фехтуванні на шпазі і рапірі, а спортсмени атлетичного типу, низького росту – у фехтуванні на шаблі. Для підвищення ефективності спортивної орієнтації фахівці пропонують опиратися на вивчення та подальше врахування психомоторних особливостей спортсмена, вроджених якостей, які, на їх думку, є індикатором спортивного результату і таланту у фехтуванні, де особливої значущості набуває функціональна асиметрія [5]. До них вони відносять швидкість, ретельність і стійкість накопичення рухових навичок, їх мінливість у процесі спортивного онтогенезу [2].

Крім того відомо, що орієнтація спортсмена на розвиток і вдосконалення частини тіла, кінцівки чи органу відчуття, які від природи є неведучими, може помітно погіршити його потенційний результат і негативно позначитися на становленні спортивної майстерності в цілому.

У практиці спортивного відбору в єдиноборствах незначна увага приділяється показникам, які характеризують психологічну підготовленість, і психофізіологічним критеріям відбору. При цьому відбір здійснюється з урахуванням критеріїв, які дозволяють визначити рівень розвитку рухових якостей і функціональних можливостей.

Ряд фахівців, які вивчали проблему ефективності спортивного відбору та орієнтації підготовки у фехтуванні, пропонують на початкових етапах спортивної підготовки оцінювати рівень фізичного розвитку спортсменів і тип статури з метою орієнтації на певний вид фехтувальної зброї [8].

Фахівцями були виявлені характеристики, які обумовлюють наявність таланту у фехтуванні. Це насамперед показники психомоторики з урахуванням швидкості реакції вибору та просторової антиципації, що безпосередньо пов'язано з поєднанням ведучої руки спортсмена і домінуючою півкулею мозку [8]. Інші серед найбільш інформативних критеріїв відбору фехтувальників виділяють психомоторні та психофізіологічні особливості [4].

У сучасному українському фехтуванні склалася практика урахування таких критеріїв відбору як рівень розвитку рухових якостей, спеціалізованих умінь (на підставі нормативів), вік, спортивний результат (табл.2) [3].

Однак, аналіз навчальної програми з фехтування для ДЮСШ і публікацій, присвячених проблемі відбору у фехтуванні, дозволив виявити відсутність орієнтації спортивної підготовки фехтувальників з урахуванням функціональної асиметрії. Так, у процесі виконання специфічних для фехтування нормативів, передбачених програмою відбору та контролю, тренерами не враховується моторна асиметрія спортсменів, що істотно знижує ефективність пошуку найбільш талановитих спортсменів і ускладнює здійснення процесу їх спортивної орієнтації.

Таблиця 2

Вимоги до зарахування в групи для занять фехтуванням в ДЮСШ [3]

Групи ДЮСШ	Критерій відбору			
	Вік, р.	Рівень розвитку рухових якостей (за результатами контр. нормативів)	Рівень розвитку спеціалізованих умінь (за результатами контр. нормативів)	Спортивний результат
Початкової підготовки	8-9	човниковий біг, стрибок у довжину з місця, викрут з палицею	—	—
Попередньої базової підготовки	11-12	човниковий біг, стрибок у довжину з місця	пересування кроками вперед; точність уколу (удару) з випадом в мішень (правий-лівий бік); тепінг-тест	I юнацький розряд
Спеціалізованої базової підготовки	15-16		пересування кроками вперед, назад; точність уколу (удару) з кроком вперед і випадом в мішень (правий-лівий бік)	КМС; участь у 8-10 змаганнях на рік
Підготовки до вищих досягнень	від 18		пересування кроками вперед, назад	МСУ; участь у 12-14 змаганнях на рік

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, отримані дані дозволяють стверджувати, що рішення про залучення дитини до занять певним видом спорту повинно базуватися на комплексній оцінці. Значущість комплексного підходу обумовлюється також тим, що спортивний результат на початкових етапах підготовки практично не несе інформації про перспективність юного спортсмена.

Ефективність відбору дітей і підлітків до занять спортом залежить від можливості застосування комплексної методики виявлення схильностей (генетичних задатків) і здібностей, необхідних для оволодіння висотами спортивної майстерності.

Критеріями відбору початківців у фехтуванні визначено: стан здоров'я; фізичні (кондиційні) здібності; координаційні здібності; спеціалізовані уміння, морфологічні дані; психічний склад особистості; мотивація, функціональна асиметрія (по тексту статті не всі ці чинники висвітлені).

Перспективою подальших досліджень є розробка тестів та програми відбору початківців у фехтуванні та визначення функціональної асиметрії для подальшої орієнтації підготовки спортсменів.

Література:

1. Бердичевская Е. М. Функциональная межполушарная асимметрия и спорт // Функциональная межполушарная асимметрия. – М.: Науч. мир, 2004. – С. 636–671.
2. Борысюк З. Новый взгляд на проблему идентификации таланта в единоборствах (на примере фехтования) / З. Борысюк, Д. Наварэцкі // Ученые записки университета им. П.Ф. Лесгафта. - 2008. - № 3. - С. 25-29.
3. Бусол В. А. Фехтування. Навчальна програма для ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ./ Бусол В. А. –К., 2011. –43 с.
4. Коробова Т.А. Психомоторные особенности квалифицированных шпажистов разных стилей боевой деятельности / Т.А. Коробова, В.П. Шульпина // Материалы IX Международной научно-практической конференции психологов физической культуры и спорта «Рудиковские чтения» 27-28 мая 2013 г. – М.: ФГБОУ ВПО «РГУФКСМиТ», 2013. – С. 189-192.
5. Москвин В. А. Дифференциальная нейропедагогика и спортивная деятельность / В. А. Москвин, Н. В. Москвина // Материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием, посвященной 80-летию кафедры педагогики РГУФКСиТ «Методологические проблемы общей и спортивной педагогики». – М.: Светотон, 2010.
6. Рыдник М.А. Индивидуально-типологические различия фехтовальщиков и их проявление в структуре моторного профиля / М.А. Рыдник // Научно-теоретический журнал «Ученые записки». - №7 (77). – 2011. – С. 137-140.
7. Спортивное фехтование / ученик под. общ. Ред. Д. А. Тышлера. –Изд-во «Физкультура, образование и наука», 1997. – С.28-34, 193-194.
8. Шинкарук, О. Спортивний відбір і орієнтація підготовки спортсменів з урахуванням функціональної асиметрії: теоретичні передумови / О. Шинкарук, А. Улан // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. - № 1, 2016. – С.15-18.